

SERIA II ĆWICZENIE 5

Temat ćwiczenia: Badanie układów kształtujących.

Wiadomości do powtórzenia:

1. Parametry, charakterystyki i działanie diod półprzewodnikowych: prostowniczej i Zenera.
2. Definicja i zadania ograniczników napięcia.
3. Układy i charakterystyki przejściowe ograniczników.
4. Stany nieustalone w obwodach RC – definicja, przebiegi napięcia i prądu w obwodzie.
5. Pojęcie stałej czasowej i sposób jej określania.
6. Schematy pasywnych układów całkujących i różniczkujących RC.
7. Schematy wzmacniaczy całkujących i różniczkujących.

Ograniczniki napięcia.

Ogranicznikami napięcia nazywa się układy, w których sygnały podawane na wejście są przenoszone bez zniekształceń w pewnym zakresie amplitud, a po przekroczeniu tego zakresu zostają stłumione do wartości granicznej. Do budowy ograniczników napięcia, nazywanych **obcinaczami**, wykorzystuje się elementy przełączające takie jak: diody, tranzystory, wzmacniacze operacyjne i wzmacniacze różnicowe.

Tak więc ograniczniki (obcinacze, klucze) są to układy ograniczające amplitudę sygnału wejściowego.

Dzieli się je na:

- jednostronne – obcinające (tłumiące) tylko te części sygnału wejściowego, których wartości przekraczają ustalony poziom;
- dwustronne – obcinające (tłumiące) tylko te części sygnału wejściowego, których wartości wykraczają poza ustalony przedział.

Zadanie ograniczników to:

- kształtowanie impulsów o zadanej amplitudzie;
- odtworzenie kształtu impulsu o wierzchołku zniekształconym przez zniekształcenia;
- kształtowanie impulsów prostokątnych z innych przebiegów;
- ochrona układów przed przekroczeniem dopuszczalnych napięć.

Charakterystyka przejściowa idealnego ogranicznika powinna być linią odcinkami prostą o pewnych nachyleniach, ostro załamującą się w punktach nazywanych **progami ograniczenia** U_{p1} i U_{p2} . Napięcie o wartościach przekraczających próg ograniczenia jest silnie tłumione i przyjmuje wartość progową, pomimo dalszego wzrostu napięcia na wejściu układu.

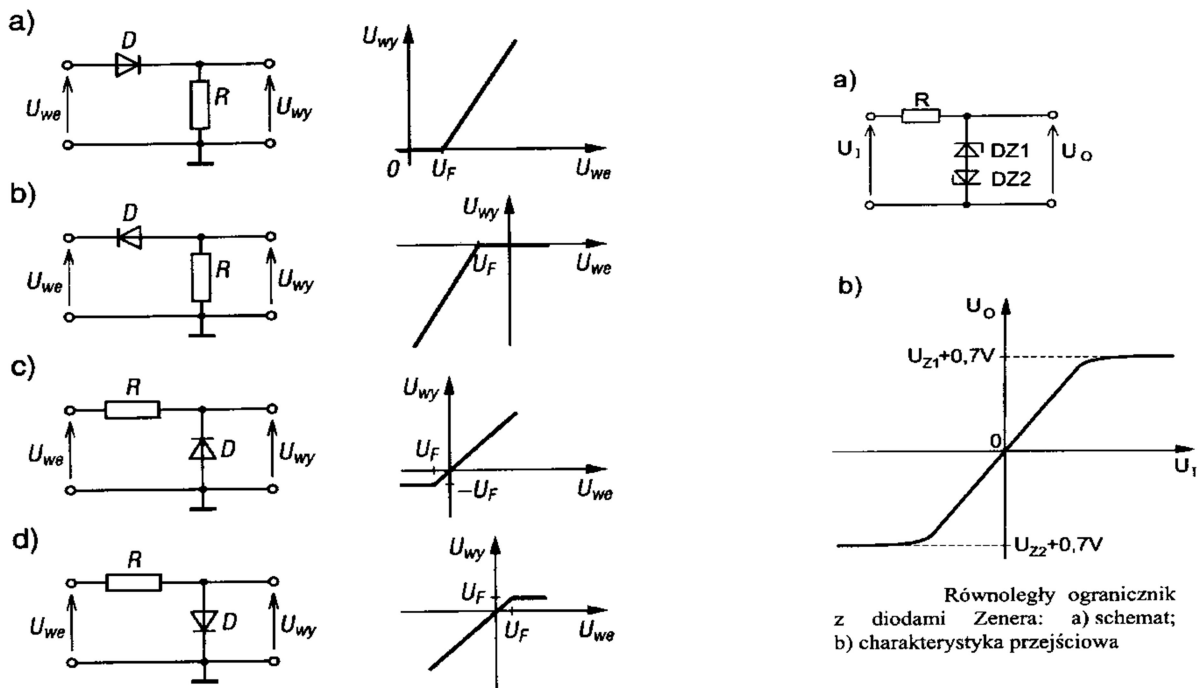
W najprostszych ogranicznikach diodowych, charakterystyki przejściowe mają niedoskonały kształt charakterystyki. Niedoskonałość ta wynika ze stopniowego wchodzenia diody w stan przewodzenia lub odcięcia przy zmianach napięcia wejściowego. Można więc powiedzieć, że o kształcie charakterystyki przejściowej obcinacza decyduje charakterystyka prądowo – napięciowa diody. W celu zwiększenia jakości ogranicznika rozbudowuje się układy diodowe o elementy aktywne np. takie jak wzmacniacze operacyjne, które mają charakterystyki przejściowe o dużej liniowości i szybkie przejście w stan nasycenia elementu aktywnego.

Ograniczniki bardzo często są także nazywane **kluczami elektronicznymi** bądź **układami przełączającymi**. Najczęściej stosowane klucze elektroniczne to między innymi:

- klucze diodowe;
- klucze tranzystorowe;

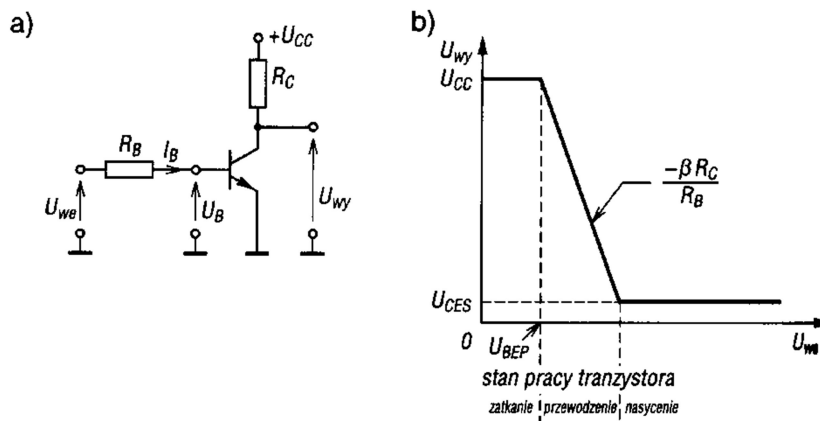
Typowy **klucz (ogranicznik) diodowy** jest to układ złożony z diody i rezystora. W zależności od sposobu połączenia diody z rezystorem otrzymuje się układy o różnych charakterystykach

przejściowych. W ogranicznikach wykorzystuje się również diody Zenera, co pozwala uzyskać różne wartości progów ograniczenia zależnych od wartości napięcia Zenera użytych diod.

Schematy i charakterystyki przejściowe kluczy diodowych: a), b) szeregowych; c), d) równoległych

Kluczem tranzystorowym nasyconym, nazywany również napięciowym, jest wzmacniacz pracujący w konfiguracji wspólnego emitera (OE) sterowany silnym sygnałem wejściowym. Tranzystor pod wpływem tego sygnału przechodzi od stanu zatkania przez stan aktywny do nasycenia.

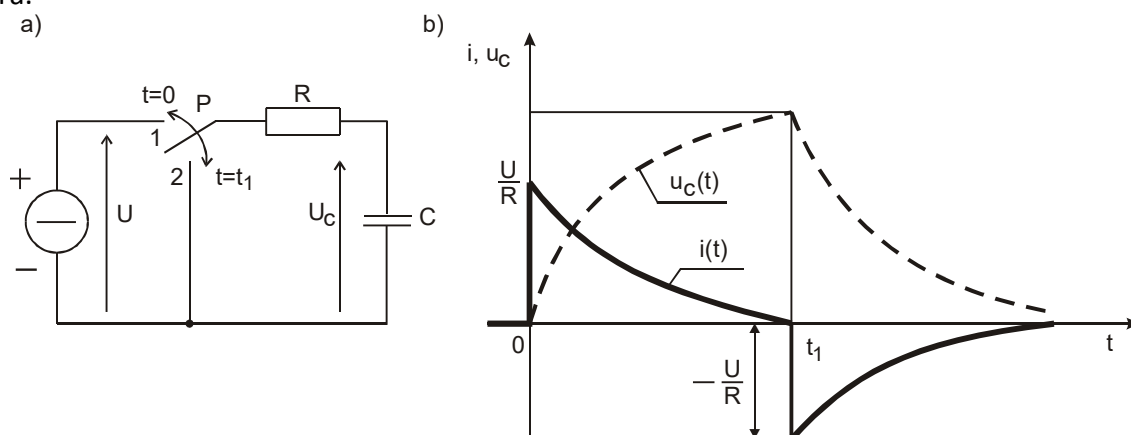

Klucz tranzystorowy nasycony:
a) schemat zasadniczy; b) charakterystyka przejściowa

Szybkość działania klucza tranzystorowego nasyconego jest ograniczona czasem włączania i wyłączenia tranzystora tzn. czasem przejścia tranzystora ze stanu zatkania do nasycenia i odwrotnie.

Stan nieustalony obwodu jest to stan przejścia obwodu od jednego stanu ustalonego do drugiego. Najczęściej spotykane w praktyce są stany nieustalone po załączeniu do obwodu i wyłączeniu z obwodu źródeł zasilania.

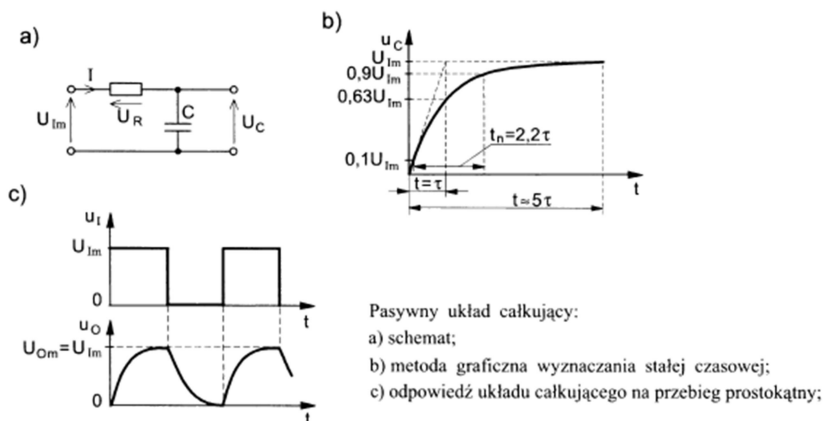
Na rysunku przedstawiono układ szeregowy RC, który można przełącznikiem P dołączyć do źródła napięcia stałego (poz. 1 przełącznika). W czasie od $t=0$ do $t=t_1$ następuje ładowanie kondensatora, napięcie na nim wzrasta do wartości napięcia źródła U . W tym czasie prąd w obwodzie maleje od wartości U/R do 0. Zwarcie obwodu RC w czasie $t = t_1$ (przeł. P w poz. 2) powoduje rozładowanie się kondensatora.

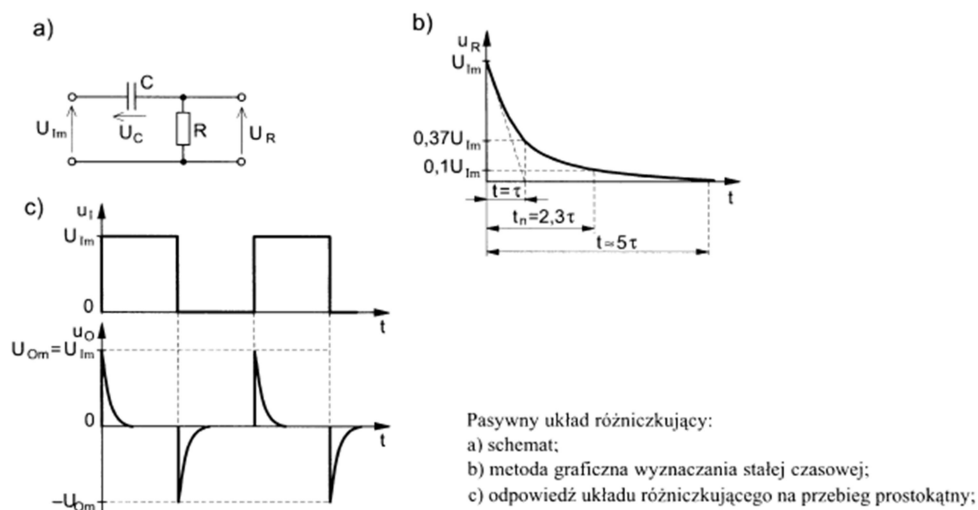
Prędkość narastania lub zaniku prądów i napięć w obwodzie opisuje się wielkością, która nosi nazwę **stałej czasowej**. W przypadku obwodów RC ma ona wartość $\tau = RC$. Stany nieustalone wykorzystane są w układach całkujących i różniczkujących.

Układy pasywne RC:

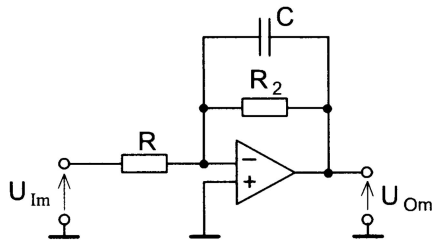
– całkujący:

– różniczkujący:

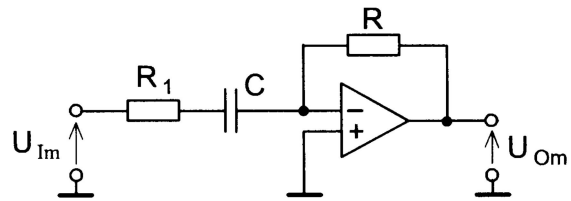

Wzmacniacz całkujący (integrator):

$$K_U = -\frac{Z_2}{Z_1} = -\frac{1}{\omega RC}$$
$$\tau = RC \cdot (K_U + 1)$$

Wzmacniacz różniczkujący:

$$K_U = -\frac{Z_2}{Z_1} = -\frac{R}{\sqrt{R_1^2 + (\omega C)^2}}$$
$$\tau = RC \cdot \frac{1}{K_U + 1}$$

Ćwiczenie:

Opracuj projekt realizacji prac związanych z uruchomieniem i sprawdzeniem działania wybranych ograniczników uwzględniając ich dane techniczne.

Opracuj wyniki pomiarów uzyskane podczas badania ograniczników na stanowisku wyposażonym zgodnie z instrukcją. Porównaj uzyskane wyniki z danymi technicznymi zawartymi w instrukcji oraz sformułuj wnioski dotyczące poprawności działania i użytkowania ograniczników.

Dane techniczne ograniczników diodowych:

Maksymalne napięcie wejściowe U_{we}	10 V
Maksymalny prąd wyjściowy I_{wy}	0,2 A
Częstotliwość graniczna pracy f_{gr}	1 MHz
Maksymalne napięcie źródła w ograniczniku U	5 V DC
Próg ograniczenia U_{p1} (ogranicznik bez źródła)	$\pm 0,6 \dots \pm 0,8$ V
Próg ograniczenia U_{p2} (ogranicznik ze źródłem)	$(\pm 0,6 \pm U \dots \pm 0,8 \pm U)$ V
Zakres temperatury pracy t_{amb}	0-70 °C

Wyposażenie stanowiska pomiarowego:

1. Generator napięcia sinusoidalnego - szt. 1
2. Zasilacz stabilizowany 0 ÷ 5 V DC – szt. 1
3. Zasilacz symetryczny ± 12 V – szt. 1
4. Oscyloskop dwukanałowy - szt. 1
5. Zestaw przewodów pomiarowych i połączeniowych

Przebieg ćwiczenia:

Dla wybranych ograniczników wykonać następujące pomiary:

1. Zaobserwować i przerysować przebiegi napięć na wejściu i wyjściu.
2. Zaobserwować i przerysować charakterystykę przejściową, korzystając z odpowiedniej funkcji oscyloskopu.
3. Wyznaczyć charakterystykę przejściową $U_{wy} = f(U_{we})$ metodą statyczną, podając na wejście napięcie stałe.
4. Badanie pasywnych układów całkujących i różniczkujących: przerysować przebiegi wyjściowe dla prostokątnego napięcia na wejściu, wyliczyć stałą czasową dla różnych elementów R i C.
5. Badanie wzmacniaczy całkujących i różniczkujących: obserwacja przebiegów na wejściu i wyjściu układu przy prostokątnym, sinusoidalnym i trójkątnym napięciu wejściowym – przebiegi przerysować. Dla przebiegu prostokątnego na wejściu określić wpływ wartości elementów RC (dla dwóch różnych R i C) na kształt przebiegu, wyliczyć stałą czasową oraz wzmocnienie układu.